

Intervju sa **Gordanom Stevanović**, konsultantkinjom Romske ženske mreže za problem ranih, dečjih i prinudnih brakova

Kao stručnjakinja i aktivistkinja već dugi niz godina ste angažovani na pitanjima ostvarivanja i zaštite prava romske zajednice, naročito ranjivih grupa žena i dece. Na koji način je tema dečjih brakova danas prisutna u romskim zajednicama i da li, po Vašem sudu, postoje promene u razumevanju ovog fenomena?

Nažalost, i danas su u romskoj zajednici prisutni rani, dečji i prinudni brakovi. Ono što predstavlja pomak je da se ovoj pojavi i njenim negativnim posledicama otvorenije priča u samoj zajednici. Značajnu ulogu u osveščivanju ovog problema imali su Romska ženska mreža i njene aktivistkinje koje su podigle vidljivost Romkinja u našem društvu, a posebno ukazale na problem dečjih, ranih i prinudnih brakova u romskoj populaciji. Dosta se uradilo na tome da se široj zajednici ukaže da shvatanje rane udaje kod Roma kao dela romske tradicije predstavlja stereotip. Na sistematičniji način se evidentiraju slučajevi ranih, dečjih i prinudnih brakova i nadležne institucije počinju zajedno da sarađuju na rešavanju ovog problema, što daje i te kako važnu poruku romskoj zajednici da je u pitanju neprihvatljiva praksa koja će biti na adekvatan način sankcionisana.

Nedavno ste kao autorka učestvovali u izradi Studije slučaja „Dečji, rani i prinudni brak“. Možete li nam reći nešto više o ovoj značajnoj studiji?

Izrada Studije slučaja „Dečji, rani i prinudni brak“ ima za cilj da ukaže na problem dečjih, ranih i prinudnih brakova u romskoj populaciji u Srbiji, da nam približi položaj devojčica prilikom sklapanja dečjeg, ranog i prinudnog braka, kako dolazi do sklapanja takvih brakova i kako su nadležne institucije reagovala, odnosno kako nisu reagovala.

Metodologija prikupljanja informacija je bio intervju, sa unapred pripremljenim modelom studije slučaja. Urađena je 31 studija slučaja. Uzorak ispitanica je određen na osnovu prethodnog radiničarskog rada i saznanja aktivistkinja na terenu o tome ko su

žene sa iskustvom dečjeg braka. Takođe, istraživači su na osnovu sopstvene procene situacije na terenu imali mogućnost da prilagode metodologiju u skladu sa važnim ili novim pitanjima koja su se pojavljivala tokom intervju sa ispitanicama kako bi se ta pitanja produbila ili otvorila nova. Namera je bila da se sa ispitanicama pre svega vodi razgovor, koji je u određenim situacijama mogao da skrene sa glavne teme, što je davalo niz važnih informacija koje istraživači ne bi saznali da su se samo držali unapred pripremljene metodologije. Osim toga, anketarkama je predočeno da mogu odustati u svakom trenutku ako iz nekog razloga procene da ispitanice više ne žele da učestvuju u intervjuu.

Šta je na Vas ostavilo najveći utisak tokom izrade studije i šta su njeni ključni nalazi?

Poverenje koje su ispitanice poklonile anketarkama i njihova spremnost da iznesu svoja najličnija i, neretko, traumatična iskustva. Prethodni rad sa ispitanicama i visok nivo poverenja omogućili su spremnost za razgovor o duboko intimnim temama kao što su njihovi dečji brakovi.

Najveći broj ispitanica je u dečji brak stupilo sa 15 godina (29%), sa 16 godina (23%), 14 godina (19%), 13 godina (10%), 17 godina (10%) 12 godina (6%) i 11 godina (3%).

Najveći procenat porođaja zabeležen je kod ispitanica starosti 16 godina (26%), 17 (23%), 15 (16%), 14 (13%), 13 (3%), 12 (3%).

Upečatljiv je primer ispitanice koja je sa 14 godina stupila u dečji brak. Ona je rodila osmoro dece: prvo u 15. godini, a ostalih sedmero u periodu od 15 do 27 godine. Ona navodi:

„Ja sam protiv rane trudnoće. Nije zdravo, neiskustvo, neznanje. Potreba za dečjim životom. Rani brak mi je oduzeo detinjstvo, obrazovanje. Brak se pretvorio u nasilje i samo se nadovezuju negativne stvari. Doktorka mi je rekla da je rizična dečja trudnoća i nije zdrava za moj organizam.“

Većina ispitanica koje su pretrpele rodno zasnovano nasilje (čak 22 od 31) nije podelilo svoja negativna iskustva ni sa kim, pretežno zbog osećaja sramote, ekonomske zavisnosti i nedostatka podrške od strane primarne porodice, ali i zbog želje da se zajednica održi uprkos tome što je nasilna i disfunkcionalna.

Na koji način žene sa iskustvom dečijeg braka vide ulogu i postupanje institucija u rešavanju životnih problema, a posebno kada je reč o stupanju u dečiji brak i srodnim temama?

Iz njihovih životnih priča se može zaključiti da ne smatraju da će im institucije pomoći u rešavanju problema. Na osnovu njihovog iskustva i kada su institucije imale saznanja da su žrtve dečjeg braka, ili nisu reagovala ili je reakcija bila prilično blaga bez pozitivnog krajnjeg efekta. Postoji nepoverenje u institucije i njihovu posvećenost rešavanju problema dečjeg braka.

U kom pravcu treba raditi da bi se dečiji brakovi eliminisali iz našeg društva?

Cilj izrade ove studije slučaja je bio da prikažemo gde se sada nalazimo, šta smo se kao država obavezali potpisivanjem i ratifikacijom međunarodnih ugovora, kakav je normativni okvir Republike Srbije i kakvo je realno stanje na terenu. Upravo životne priče i komentari ispitanica na slikovit način nam oslikavaju šta su sve ključne tačke za rešavanje ove negativne društvene pojave, šta je uloga nadležnih institucija, gde one nisu reagovala ili su reagovala na neadekvatan način, a gde ima prostora za rad u samoj romskoj zajednici. Iz svake priče, razmišljanja i iznetih stavova ispitanica mogu se videti pravci u kojima treba delovati. Studiju slučaja „Dečiji, rani i prinudni brak” možete pročitati ovde: <https://rzm.rs/wp-content/uploads/2023/07/Studija-slucaja-Deciji-rani-i-prinudni-brak.pdf>

Trideset dve romske ženske organizacije, u skladu sa strateškim ciljevima delovanja **Romske ženske mreže**, nastavljaju da rade na podizanju nivoa svesti i mobilizaciji romske i šire društvene zajednice kako bi doprinele rešavanju problema dečijih brakova.

Poruka članica Romske ženske mreže povodom kampanje „16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama”

Romska ženska mreža Srbije se protiv nasilja nad ženama bori od svog početka 2004. godine i sudeći samo po broju femicida u ovoj godini (27!) borba ne sme stati!

Ne smemo dozvoliti da do femicida dođe!

Ohrabrimo žene da prijavljuju nasilje na vreme.

16 dana aktivizma je u toku i ovo je samo delić poruka koje imamo za sve žene, za sve Romkinje, koje nažalost, često i ne prepoznaju nasilje. Godinama ga trpe od partnera, članova porodice i šire zajednice. Kada Romkinje i prijave nasilje, institucije ih ne validiraju već pripisuju načinu života i tradiciji.

Moramo podsetiti i da je rani brak isto nasilje nad decom, posebno devojkama!

<https://fb.watch/oD4r1muj8y/?mibextid=Nif5oz>

Uz podršku fondacije Trag, Mreža sprovodi projekat „Institucionalna podrška radu romske ženske mreže”. Cilj projekta je osnaživanje članica Romske ženske mreže kako bi radile na stvaranju uslova za zagovaranje prevencije dečijih brakova u romskoj zajednici i postale vidljivi akteri u javnom zagovaranju te u kreiranju lokalnih i javnih politika za prevenciju dečijih brakova.

Kroz praćenje, kampanju, sastanke, okrugle stolove i konferenciju zagovara se sprovođenje politika koje su postavljene kao normativni strateški okvir za suzbijanje dečijih brakova te pružanje usluga prevencije nasilja nad Romkinjama i zaštite od takvog nasilja.

Jedna od aktuelnih aktivnosti na projektu je izrada studije slučaja sa primerima dobre prakse devojaka koje se nisu udale pre 18 godine. Da bi se prikupile sveobuhvatne i uniformne informacije i podaci, napravljen je scenario za studiju slučaja. Obuka aktivistkinja za prikupljanje informacija na osnovu tog scenarija održana je 4. i 5. novembra 2023. godine u Beogradu. Obučenos aktivistkinja i pripremljeni scenario za studiju slučaja predstavljaju polaznu osnovu za terenski rad i prikupljanje 64 studije slučaja sa devojkama i isto toliko studija sa očevima i majkama, na osnovu čega će se obaviti analiza.

Vlade Kanade i Zambije, u partnerstvu sa Globalnim programom UNFPA-UNICEF za okončanje dečijih brakova i Mehanizmom za praćenje dečijih brakova, 21. septembra 2023. godine bile su domaćini pratećeg događaja na visokom nivou pod nazivom „Ucertavanje svetlije budućnosti: korišćenje podataka za ubranu akciju za okončanje dečijih brakova i postizanje SDG 5.3”, održanom na marginama 78. zasedanja Generalne skupštine Ujedinjenih nacija. Republika Srbija kao zemlja dobre prakse pozvana je da potpiše izjavu posvećenosti zajedno sa još nekoliko zemalja širom sveta. Ovo je deo globalnog Mehanizma za praćenje dečijih brakova <https://data.unicef.org/resources/child-marriage-monitoring-mechanism/> (koji predvodi UNICEF).

Kako svet dostiže srednju tačku na našem putu ka ispunjenju ciljeva postavljenih u Agendi za održivi razvoj do 2030. godine, ovaj događaj je omogućio da razmislimo o tome koliko smo daleko stigli i koliko truda ostaje da okončamo dečje brakove. Događaj je okupio ključne zainteresovane strane iz celog sveta, sve posvećene jednom zajedničkom cilju: okončanju dečijih brakova. Pružio je jedinstvenu priliku da se zaroni u moć podataka, diskutuje o njihovom korišćenju i istražuju akcije za ispunjenje prava devojčica širom sveta.

Štaviše, lideri vlada Kanade, Zambije, Srbije, Nigerije, Ujedinjenog Kraljevstva i Sjedinjenih Država govorili su o svojoj posvećenosti okončanju ove prakse.

„Okončanje dečijih brakova nije samo moralni imperativ; to je neophodnost i strateško ulaganje u budućnost. Sveobuhvatni pristup Srbije okončanju dečijih brakova je ukorenjen u njenim zakonskim reformama.”

Nj.E. Darija Kisić

Ministarka za brigu o porodici i demografiju

Romski ženski centar Bibija trenutno uz podršku L'Oréal Fund for Women sprovodi projekat „Jačanje ekonomske sigurnosti Romkinja i povećanje ravnopravnosti u romskoj zajednici u Srbiji” koji doprinosi i ekonomskom osnaživanju Romkinja i njihovom osnaživanju za život bez nasilja i diskriminacije. U okviru projekta Bibija radi na terenu sa Romkinjama iz romskih naselja

kako bi se povećalo njihovo znanje o socioekonomskim pravima, diskriminaciji i rodno zasnovanom nasilju i o dostupnim uslugama podrške u cilju zaštite te kako bi se poboljšala zapošljivost. Trideset Romkinja dobilo je obuku za stručno usavršavanje i unapređenje svojih kvalifikacija i veština, što je stvorilo nove mogućnosti za zapošljavanje i ekonomsku reintegraciju. Sve devojkice imaju mogućnost da se prijave u Nacionalnu službu za zapošljavanje i da se, po dobijanju sertifikata, to ubeleži u njihov individualni plan.

Romski ženski centar Bibija sprovodi i projekat „Unapređenje kapaciteta Romkinja za zapošljavanje i samozapošljavanje” uz podršku Grada Beograda – Gradskog sekretarijata za socijalnu zaštitu. Projekat će omogućiti da 10 Romkinja unapredi svoje kvalifikacije i veštine na tržištu rada.

Nevladina organizacija **Praxis** organizovala je radionice na temu dečjih, ranih i prinudnih brakova u OŠ „Mileta Protić” u Tovariševu i OŠ „Jovan Cvijić” u Kostolcu na kojima je učestvovalo ukupno 91 dete, 59 devojkica i 32 dečaka, uzrasta od V do VII razreda. Na radionicama se govorilo o razlozima za osipanje iz obrazovanja, o tome šta sve čini brak, šta su bračne uloge, o zakonskom okviru ovih pojava (zaključenje braka i vanbračna zajednica sa maloletnikom) te o tome kome se treba obratiti kako bi se prijavio mogući dečji ili prinudni brak.

Učesnice i učesnici radionica bili su upoznati sa pojavom dečjih brakova u svom okruženju i prepoznali su dečje brakove kao jedan od razloga za osipanja iz obrazovanja. Međutim, tek nešto više od polovine učenica i učenika reagovalo bi na dečje brakove u svojoj okolini i prijavilo saznanja roditeljima ili nekoj instituciji. Istovremeno, velika većina dece nije znala da je vanbračna zajednica sa maloletnikom delo za koje se može krivično odgovarati. Kroz igru asocijacija na pojam braka deca su se upoznala sa tim šta sve podrazumeva brak, koju vrstu odgovornosti nosi i koje su zakonske posledice stupanja u dečje i prinudne brakove.

Brak je lep kada si punoletan. Kada si dete ne možeš da izdržavaš decu, ne možeš da radiš. Važno je prvo završiti školu. – to su samo neki od zaključaka koje su deca ponela sa ovih radionica. Radionice su realizovane u okviru projekta „Pravna pomoć licima u riziku od apatridije u Srbiji” koji finansira UNHCR.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti Brankica Janković učestvovala je 15. oktobra na završnoj konferenciji održanoj na Međunarodni dan žena sa sela, gde je sumirala rezultate trogodišnjeg projekta „Unapređenje položaja žena i devojkica u ruralnim oblastima” koji je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti sprovodio u saradnji sa Agencijom UN za rodnu ravnopravnost UN Women i uz podršku ambasade Norveške u Beogradu kao deo inicijative „Unapređenje bezbednosti žena u Srbiji”. U okviru projekta objavljena je publikacija „Položaj žena i devojkica u ruralnim oblastima Zlatiborskog, Moravičkog i Raškog okruga” koja sadrži analizu stvarnih potreba žena i devojkica iz ova tri okruga, a pokazuje da one kao problem vide i rasprostranjenost tradicionalnih, patrijarhalnih vrednosti, ekonomsku zavisnost, nizak nivo obrazovanja, nisku informisanost o svojim pravima, ali izdvajaju i otežanu dostupnost usluga u zajednici. Publikacija se može preuzeti ovde: <https://ravnopravnost.gov.rs/polozaj-zena-i-devojkica-u-ruralnim-oblastima-zlatiborskog-moravickog-i-raskog-okruga/>

Takođe, urađena je analiza prakse u jedinicama lokalne samouprave u sprečavanju diskriminacije i rodno zasnovanog nasilja prema kojoj, od 18 jedinica lokalne samouprave koje su odgovorile na upitnik, 72 odsto njih ne prepoznaje učestalost i karakteristike rodno zasnovanog nasilja prema ženama i devojkicama na selu.

Jedna od veoma važnih delatnosti Poverenika je priprema i sprovođenje programa obuka za organe javne vlasti i druga pravna i fizička lica kako bi prepoznavali i razumevali diskriminaciju i pružali zaštitu od nje, kao i priprema platforme na kojoj se raspravlja o pojedinim pitanjima u vezi sa ostvarivanjem ravnopravnosti pojedinim društvenim grupama, poput rodne ravnopravnosti. Tokom 2023. godine sprovedeno je 19 obuka za više od 500 učesnika različitih ciljnih grupa (srednjoškolci, studenti, policijski službenici i službenice, zaposleni u kompanijama i članovi nacionalnih saveta nacionalnih manjina). Evaluacija sprovedena na održanim obukama pokazala je da je nivo prepoznavanja diskriminacije i informisanosti o mehanizmima zaštite znatno povećan kod svih učesnika i da se konstantno iskazuje velika zainteresovanost za ovakvu vrstu edukacije.

